

A hegy szelleme THE SPIRIT OF THE MOUNTAIN

Erdei Iskola, Visegrád

Visegrádon vannak házak. Lehet, hogy sokaknak ez már korábban is feltűnt, én valahogy csak néhány éve vettem észre ezt az egyébként magától értetődő ténytet. De nem zavar. Visegrád nekem továbbra is csak egy hatalmas hegy, egy végtelen nagy kerek erdő. Óriások lakják: óriási fák és apró patakok, állatok, madarak vannak benne. Azt mondják az emberek, hogy van ott egy vár is, egy *igazi* vár, egy nagy, régi vár, fenn az erdő tetején, vagy még azon is túl, valahol a fellegekben. En nem tudom, még nem láttam sohasem.

Ehhez a várhoz egy aszfaltozott út vezet fel a faluból. Lassan kanyarog a ritkuló házak között, elhalad a fátelap deszkaépületei mellett, ott, ahol az erdei utak mentén felbukkanó faházakat, fahintákat faragják a szakállas emberek. Egyre több az erdő, egyre kevesebb a fehér fal, a piros tető. A falu határán túl, a nagy kanyaron is túl, ott ahol a Földhivatal mindentudó könyveiben már nem Visegrád, csak a nagy kerek erdő szerepelt, az Apátkútjának nevezett patak partján épült egy iskola.

Visegrádon vannak házak. De ez az épület nem ház. És nem is iskola. Ez egy ember alkotott természeti képződmény, soha nem látott, furcsa alakzat. Lakhatóvá, a civilizált ember kényelmének szempontjai szerint használhatóvá tett barlang, mesterséges szikla, az erdőben lakó titokzatos lények tanyája, misztikus hely.

Etikai, szakmai (építészeti) értelemben az *egyetlen* lehetséges válasz a feltett kérdésre. Nagy szavak. Igen, itt most nagy szavak vannak.

Íme a képlet: Bonts ki egy meredek hegyoldalt, s az így keletkezett teret fedd le a hegy lejtését követő tetővel. Minden tömeg és tér ennek az egyszerű elemnek a variációiból keletkezik. Ez a tömeg a hegy lejtésének irányában is és az alaprajz öblöt formáló vonalvezetése szerint is sorolható, valahogy úgy, ahogy a kövek, a sziklák rétegei ülnek egymásra. Nem lehet másból, csak kőből.

Am van még egy apróság: ha az így keletkezett tömeget elhúzzuk egy kicsit a hegytől, egy újabb tér, térsor keletkezik az építmény és a hegy között. Az előbbi lesz a használható, a védett, a lakható tér, az utóbbit a hegyek, a fák, az erdő szellemei kapják vissza. Ez a köztes tér, az épület és a belőle, általa keletkezett másodlagos terek egyensúlya a titka ennek az együttesnek.

Ez a köztes tér az épület lelke, mindenütt jelen van, mindenütt érzékelhető. Nem csak az északi oldalon túlfuttatott tető, ami szabálytalan formájával, súlyos faszerkezetével már inkább az erdőhöz tartozik, nem csak a tornatermi rész (a déli oldalon) oszlopos tornáca, az erősen előreugró tetők szólnak erről. Ugyanez

Építész/ Architect:
TURÁNYI Gábor, FÖLDES László
Belsőépítész/ Interior Designer:
GÖDE András
Épült: 1993-1996

There are houses in Visegrád. A lot of people might have been aware of this for some time; for my part, it's only in the last few years that I've noticed this rather obvious fact. But I haven't let it make much difference. As far as I'm concerned,

Visegrád is still just a massive mountain, an immense, round forest. It's the place where giants live: giant trees and little streams, animals and birds. People say there's also a castle there, a real castle, a huge, old castle above the forest line or beyond, somewhere in the clouds. I wouldn't know; I've never seen it.

There's a paved road leading from the village up to the castle. It's a meandering road, winding past the last few houses, past the wooden buildings of the saw mill, past the wooden houses and wooden swings carved by the bearded mountaineers. One sees more and more of the forest, and fewer and fewer whitewashed walls and red roofs. Beyond the edge of the village, beyond the big bend, on a spot where the all-knowing Land Registry has just a forest outside Visegrád marked in its books, next to a stream called Abbot's Well, a school has been built.

There are houses in Visegrád. But this building is not a house. Nor is it a school. It's a man-made natural formation, an odd construct the like of which we've never seen before. It's a cave made habitable with the comforts of civilization, an artificial cliff, the mystical dwelling-place of mysterious woodland creatures. Indeed, from the moral and professional (architectural) point of view, the only possible answer to the given challenge.

Picture it like this: Open up a mountainside, and put a roof whose gradient follows the slope of the mountain over the resulting space. Every unit of mass and space constituting the structure is but a variation of this simple element. The entire mass can be seen both as following the mountain's slope, and as forming a cove, something like the way the various strata of rock formations sit on top of one another. For a building of this sort, stone is the only possible medium.

But there is more. If the entire mass is set forward a little from the mountain proper, we get another space, another set of spaces between the structure and the mountain. The former will be the useful, protected, habitable space; the latter will be left to the mountain and the trees, and the spirits of the forest. This connecting space—the state of equilibrium between the building and the secondary spaces it generates—is the secret of the entire complex.

The connecting space is the soul of the building: its omnipresence is perceptible everywhere. We see it on the north side, in the pro-

a jelenség az épületen belül is megjelenik és működik:

A főbejárat és az ehhez kapcsolódó fölépcső tere az épületegyüttes egyik legfontosabb része. Ezen a helyen a metszet teljes egészében feltárul, az épület rendszere láthatóvá válik, s az egyes szinteket összekötő, a tereplépcsők mintájára – de tömör mellvéddel – szerkesztett lépcső több mint dekoratív építészeti elem: motívummá, jelképpé lényegül át. Sziklarajzokon, mesekönyvekben, mitológikus ábrákon szokták a hegyeket-völgyeket így ábrázolni.

Ez a lépcsőház a kulcs az épület megfejtéséhez. És nem csak az épületet, hanem az építész, Turányi Gábor alkotói módszerét is ezen a lépcsőn járva értettem meg a leginkább. Ez a módszer a kegyelem állapotára való szüntelen törekvésen alapul, amikor a személyiség már nem ura a benne születő gondolatoknak és képeknek, amikor (jelen esetben egy épület tervezése során) a begyűjtött számtalan szempont, adat és információ feloldódik egy rajtuk túlmutató figyelem szolgálatában. A kegyelem állapotában az ember egyetlen érzékszerve sem működik, akarat nélküli tehetetlen lény egy légüres térben. Csend van. És ebben a csendben, ebben az egyre ritkábbban, egyre kevesebbek által hallható csendben időnként megszólítják az embert.

Fellini-től olvastam, biztosan sok más alkotó esetében is igaz, hogy a forgatás alatti improvizáció a mű létrehozásának szerves, majdnem legfontosabb része. Van egy gondolat,

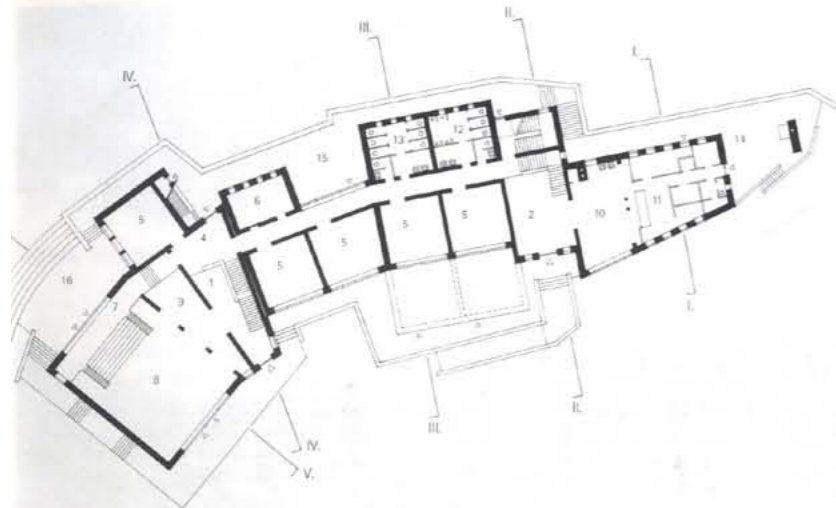
Fotók: Máté Gábor

jecting roofs, heavy wooden structures of irregular shapes which are a part, as it were, of the adjacent woods; and on the south side, in the overhang supported by wooden beams that brings the gym outdoors. But we see it at work inside the building as well.

The main entrance, along with the main stairwell that it opens onto, is one of the most important parts of the building. The spot affords a veritable cross-section of the entire structure, and reveals the undulating line of the "outdoorsy" steps to be more than a decorative element: it is a symbol, a motif. It's the same kind of line as depicts hills and valleys in cave drawings, storybooks, and mythological diagrams.

The main staircase holds the key to the building. I came to understand not just the building, but Gábor Turányi's entire creative approach walking up these steps. At the risk of sounding bombastic, this approach, as I see it, is basically a constant striving to attain the state of grace. The state of grace is achieved when it is no longer the person who controls the ideas and images that are born, when (in the course of planning a building, in the case at hand) the untold bits of data and information, the countless considerations fade out in the light of a transcendent focus. Not one of man's five senses will operate in the state of grace; he is in a vacuum, a helpless creature without a will. Silence is all around him. And in this silence—silence that is heard so seldom and by so few—from time to time, one will hear a voice.

Fellini wrote something that is likely to be true of other creative artists as well, that improvisation is an organic part of making a movie, the most essential part, perhaps. One has an idea, one has a plan; but it takes the give and take of the actual moment for the plan to come to life. Nowhere is this more difficult to do than in the case of architecture, where the circumscribed mechanisms of

Alaprajz

1. lépcsőter
2. lépcsőter
3. folyosó
4. közlekedő galéria
5. tanterem
6. könyvtár
7. tornaterem galéria
8. tornaterem - aula
9. tornaterem térbövellet
10. étkező
11. melegítő konyha
12. fiú mosdó-wc
13. leány mosdó-wc
14. fedett terasz
15. hátsó terasz
16. terméskő leiátó

Floor plan

1. stair well
2. stair well
3. corridor
4. gallery
5. classrooms
6. library
7. gym gallery
8. gym - auditorium
9. annex to gym
10. dining hall
11. kitchenette
12. boys' toilet
13. girls' toilet
14. covered terrace
15. back terrace
16. natural (stone) amphitheater

putting up a building can prove to be insuperable obstacles to improvisation. And yet, a number of the "connecting spaces" at the back of the building are the result of improvisation. Improvisation is responsible also for the small courtyard off the row of doors that lets the light into the corridor, and for the terrace above the gym. These are very special places. Walking through them, one wonders if the entire structure was not just built so that they would come to be. In fact, the story is better than that. These spaces were shaped by the spirits of the mountain and the forest. The architect must have been on good terms with them, to have dared trust them to see to what cannot be planned: the changing light effects and the distinctive view at every turn.

There was wisdom also in Turányi's choice of collaborators. Planning is team work: every member of the team contributes his ideas, and all build upon the other, so that in the end there's no unravelling the origin of any particular idea. László Földes's several years of professional experience (some of it, happily for the project, acquired in Finland) is reflected in more than just the details: the panelled doors, reminiscent of the ones in old village schoolhouses, the architecture of the main

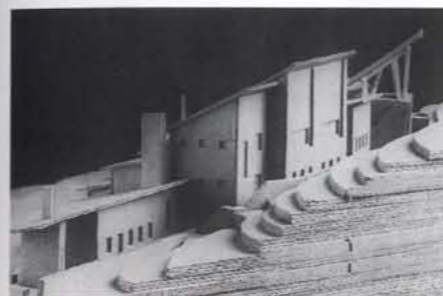
van egy terv, de életre kelteni csak menet közben, a kialakult helyzetekre való állandó reagálás útján lehet. Különösen nehéz ezt a technikát az építészetben alkalmazni, ahol az épület létrehozásának kötött mechanizmusa sokszor leküzdhetetlen akadályt jelent.

Az épület mögötti tereknek egy része ilyen improvizációk eredménye. Így született a folyosót megvilágító ajtósorhoz kapcsolódó kis udvar, a tornaterem felett épített terasz is. Ez a térsor egy különös hely. Ha végigjárja az ember, elfogja a gyanú, hogy nem csak ürügy volt-e az egész épület arra, hogy ez a hely létrejöhessen. De nem, ennél szebb a történet. Ezt a teret a hegy és az erdő szellemei formálták ilyenre, akikkel az építész jó viszonyban lehet. A tervezhetetlen, minden pontból másképp feltáruló látványokat, az állandóan változó fényeket nyugodtan rájuk merte bízni.

Hasonló bölcsességről árulkodik a munkatársak megválasztása is. A tervezés olyan csapatmunka, ahol sok ember ötletei és gondolatai épülnek - később szinte kibogozhatatlan eredetű kuszaságban - egymásra. Földes László több éves (egyebek között finnországi, ami itt jól jött) tervezői tapasztalatai nemcsak az egyes részletek szintjén épültek be a házba: a régi falusi iskolaépületek ajtóira emlékeztető betétes ajtók, a főlépcső vagy a terasz építészeti kialakítása ennek a közös gondolkodásnak a példái. A kivitelezést is végigkísérő több éves tervezési folyamat irányítójaként az ezzel együttjáró terhek jelentős részét is magára vállalta.

A belsőépítészeti terveket készítő Göde András lényegében szabad kezett kapott. Nagyon jól tesz az épületnek az, hogy a belső külön életet él. A főlépcsőházban alkalmazott erős vörös szín az egekbe emelkedő, hegyet-völgyet jelképező mellvédek szimbolikus voltát, jelképszerűségét erősíti. Ez a lépcső a hegy maga. A falak halvány tónusú, fényes, olajfestéshez hasonló felülete, az állat- és más rejtélyes, stilizált mintákkal díszített szegélyek szerepe is kettős. Az enteriőr önálló, vidám, nagy absztrakt festménnyé válik és egyúttal ez teszi ezt az ember alkotta természeti képződményt - iskolává.

Iskolává? Milyen iskolává? Az eredeti elképzelés szerint ez az alapítványi iskola Waldorf

Modell: Simon Zsolt

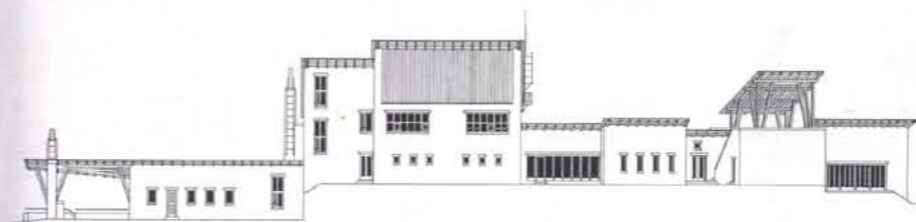
iskolának indult, de a tanári kar elképzelései nyomán végül is hagyományos tanrenddel működik, erős hangsúlytölődásokkal. Ha létezik ilyen kategória, akkor ez az iskola Waldorf-követő. Hagyományos a tananyag, nyolc osztály van, de alacsony létszámmal (10 fő), kis tanteremekben. A füvek, a fák, a madarak és az állatok „kéznel vannak” - a Pilisi Parkerdőgazdaság volt a megbízó és a kezdeményező.

Van-e mintája egy ilyen „erdei iskolának”? Nem csak építészeti, hanem pedagógiai értelemben is nyitott a kérdés. Az építészek által adott válaszok határozott irányba mutatnak, a pedagógiai elképzelések nem mindig vágnak ezzel egybe. Egyes esetekben ez kirívó is lehet. Ilyen például a tornaterem kérdése. Itt az erdőben, erre a helyre olyan tornacsarnokot építeni, ami a szabványok szerinti sportpályák méretein alapul, ha fizikailag nem is lehetetlen, de biztos, hogy a hely (a hegy) szelleme szempontjából az. Így a mai iskolákban megszokott sportpálya-tornaterem helyett épült egy olyan tér, ami elég nagy ahhoz, hogy egy

staircase and the terrace are all the result of team work. Földes also coordinated the years of planning that continued right through the building stage, shouldering the lion's share of the difficulties that the latter involved. András Göde, who did the interior design, was, for all practical purposes, given a free hand. The building benefits enormously from having an interior with a life of its own. The powerful red used on the parapets of the main staircase emphasizes their symbolic function: valleys and hills reaching up to the sky. The staircase is the very mountain. The pale walls, shiny as if painted with oil paint, and the colorful ornamental molding of stylized animals and other mysterious patterns also has a dual function. The entire interior is one large, cheerful, abstract painting, and it is this that transforms this man-made natural formation into a school.

What kind of school? A private school, originally meant to be a Waldorf school. But the staff has ended up opting for the traditional curriculum, though with strong shifts in emphasis. For lack of a better word, the school might be called "Waldorfian". The curriculum is the one prescribed for grades one through eight, but teaching is in small classrooms with ten students a class. The Pilisi Forestry Commission is the school's sponsor; there are herbs, trees, birds and animals just outside the classroom door.

Is there a pattern that such a "forest school" can follow? It is an open question, not just architecturally but pedagogically as well. The

ahhoz, hogy klasszikus labdajátékok folyhasanak benne. Ezt tudomásul kellett venni. Van viszont lelátó, két osztály is elfér rajta, van bordásfal, lehet kötélre mászni. Kézilabdázni nem az erdőben kell.

Mindig érdekes megfigyelni azt, hogy az épületekbe tervezett vagy bennük kialakított tárgyi világ hogyan alakul a használat során. Ebben a tekintetben mindig a belsőépítész van egy fokkal rosszabb helyzetben. Szomorú tény, hogy nálunk, Magyarországon, mondhatnám úgy is, hogy ebben a régióban itt körülöttünk, a tárgyi világhoz amibe az épület, a ház is, mint tárgy beletartozik, iskolázottságtól függetlenül csak nagyon szegényes műveltség kapcsolódik. Mind az azt létrehozók (jelen esetben a mesteremberek, a kivitelezők) mind a használók szempontjából. És a megvalósításhoz szükséges pénzüsszeg mozgásának irracionális is rossz irányba hat. Ez a kényszerű helyzet természetesen erre az épületre is rányomja a bélyegét. A legtöbb hiba, a tagadhatatlan tervezői hiányságok és megoldatlan részletek is többnyire erre vezethetők vissza. A tervező soha sem lehet biztos abban, hogy mit és milyen szinten kell megterveznie (sokadik változatban az építkezés folyamán) és soha nem lehet biztos benne, hogy a társtervezők, az építők, a használók értik-e, akarják-e érteni, vagy ha nem is fogadják el, egyenrangú partnereként alakítani tudják-e az elképzeléseit. A belső világtól a rendetlenség a folyosókon, a gépészeti vezetékek szeszélyes felbukkanása váratlan és nem kívánatos helyeken, burkolatok, szegélyek, lépcsők és korlátok megoldatlan találkozásai, a faszervezetre szerelt vezetékek, az utólag megjelenő ablakrácsok megmagyarázhatók, de védhetetlenek. Nem építész ízlésdiktatúrára gondolok. Egy önmagával nyugvópontra jutni nem tudó társadalom tisztázatlan értékrendjét, természetes műveltségének hiányát okolom, tapasztalom. Ennek ellenére is lehet szépet és jót...

Csak az életünkbe kerül.

Hogy volt valaki, aki tudta, hogy iskolát *ide* kell építeni, attól mégis meghatódom.

És meghatódom attól is, hogy van aki tudja, vannak akik tudják, hogy *hogyan* kell, hogyan lehet itt és most *építeni*.

school's architects have given answers that point in a particular direction; and this direction does not always coincide with the teaching requirements. In some instances, the discrepancy is striking. In the case of the gym, for example. To build a gym in the forest on the scale of the regulation courts might not have been inconceivable in physical terms, but would certainly have been outlandish from the point of view of the spirit of the place. Thus, rather than build the kind of playing court-sized gym one finds in modern schools today, the architects opted for a space large enough for a class to do gymnastics in, but undoubtedly too small to play volleyball in. There are, however, bleachers to accommodate two classes, wall bars, and climbing ropes. The forest is not the place to play volleyball.

It's always fascinating to follow what happens to the world of physical objects constituting a building once the building has been put to use. In this respect, the interior decorator usually pulls the short end of the stick. It is a sorry fact that in Hungary—indeed, in this entire region—people tend to be rather uncouth in their relationship to the world of objects, independently of their level of education. This is as true of the people producing the "object" (builders and craftsmen, in the present case), as of the people using it. Naturally, the situation is not helped by the problems of financing that every project seems to run into. Constraints of this sort have left their mark on this school as well, and are probably responsible for most of what one can find fault with, in matters of planning as well as in points of detail. An architect can never be sure what he has to design (and redesign in the course of building) and in what detail, and can never be sure that the collaborating architects, those putting up the building, and those who will use it really understand what he is trying to do, or at least will make an effort to help adapt his ideas to suit their needs. Still, though there might be an explanation, there is no excuse for the chaotic placing of the light fixtures in the halls, the unexpected surfacing of wires, pipes and fittings in the most inappropriate places, the failure of tiles, moldings, steps and railings to meet at the corners, the electric wires running across the woodwork, and the subsequently installed window bars. My complaint is not that architects are not the arbiters of taste. My problem is with the muddled value system and lack of innate culture of this unsettled society of ours. But I am touched to think that there was at least someone who knew that this was the spot to build a school.

And moved by the fact that there are people who knew how to build, here and now.

